

УДК 347.91/95

РЕАЛІЗАЦІЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Жукевич Ігор Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу

Університету Короля Данила,

вул. Є. Коновальця, 35, м. Івано-Франківськ, Україна

e-mail: zhiv123@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7332-1014>

Мета. Метою роботи є проаналізувати реалізацію судового контролю за виконання рішень у цивільних справах як однієї із гарантій захисту прав учасників виконавчого провадження. **Методика.** Методика включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків та рекомендацій. Під час дослідження використовувались наступні **методи** наукового пізнання: термінологічний, логіко-семантичний, функціональний, системно-структурний, логіко-нормативний. **Результати:** в процесі дослідження визнано, що судовий контроль за виконання рішень у цивільних справах слід розглядати у «вузькому» та «широкому» розуміннях. В порядку цивільного судочинства слід закріпити по аналогії закону ст. 382 КАС України щодо форм судового контролю за виконання рішень у адміністративних справах. **Наукова новизна.** В процесі дослідження встановлено, що судовий контроль за виконання рішень у цивільних справах це не тільки порядок розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців, а також дозвіл («санкціонування») на вчинення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні та розгляд позовних вимог, які стосуються виконання судових рішень та ухвал. **Практична значимість.** Результати дослідження можуть бути використані у правотворчій та правозастосовній діяльності під час розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державних та приватних виконавців у порядку цивільного судочинства.

Ключові слова: судовий контроль, виконання судових рішень, цивільні справи, цивільне судочинство, виконавче провадження, реалізація судового контролю.

Ihor Zhukevych

Candidate of Law, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Civil Law and the University of King Danylo, street E. Konovalets, 35, Ivano-Frankivsk city, Ukraine

e-mail: zhiv123@ukr.net

IMPLEMENTATION OF JUDICIAL CONTROL FOR IMPLEMENTING SOLUTIONS IN CIVIL LIFE

Goal. The purpose of the work is to analyze the implementation of judicial control over the execution of decisions in civil cases as one of the guarantees of the protection of the rights of participants in enforcement proceedings. **Method.** The methodology includes a comprehensive analysis and synthesis of available scientific and theoretical material and the formulation of relevant conclusions and recommendations. During the research, the following methods of scientific knowledge were used:

terminological, logical-semantic, functional, system-structural, logical-normative. Results: in the course of the study, it was recognized that judicial control over the enforcement of decisions in civil matters should be considered in the "narrow" and "broad" understanding. In the order of civil proceedings should be fixed by analogy with the law of Art. 382 CAS Ukraine on the forms of judicial control over enforcement of decisions in administrative matters. Scientific novelty. In the course of the investigation, it was established that judicial control over the execution of decisions in civil cases is not only a procedure for considering complaints about decisions, actions or omissions of the executors, as well as permission ("sanctioning") to commit certain procedural actions in the enforcement proceedings and consideration of claims that relate to the execution of court decisions and rulings. Practical significance. The results of the research can be used in law-making and law enforcement activities when considering complaints about decisions, actions or inactivity of state and private executors in the course of civil proceedings.

Key words: *judicial control, enforcement of judgments, civil cases, civil proceedings, enforcement proceedings, implementation of judicial control.*

Постановка проблеми. Виконання завдання цивільного судочинства щодо справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, інтересів юридичних осіб та інтересів держави повинно забезпечуватись також дієвим і реальним механізмом виконання судових рішень та ухвал. За статистикою в Україні у 2017 році фактично виконано 8 % судових рішень, у 2018 році – до 30%, що є вкрай негативним явищем. В країнах Європейського Союзу за різними даними цей показник сягає 50-70%.

До розділу VIII «Правосуддя» Конституції України від 2 червня 2016 року внесено статтю 129-1, згідно якої судові рішення є обов'язковим до виконання і контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [6]. У ч. 3 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року визначено, що контроль за виконанням судового рішення здійснює суд у межах повноважень, наданих йому законом [8].

Однак, на даний час фактично відсутній механізм реалізації судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах, який повинен носити системний характер, як постійна функція суду, відбуватися не епізодично тільки за зверненнями або скаргами учасників справи.

Суд мав би стати обов'язковим учасником виконавчого провадження. До його повноважень належить розгляд процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень та розгляд скарг на рішення, дії та бездіяльність органів державної виконавчої служби, приватних виконавців. Таким чином, зазначені механізми є важливими формами судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема судового контролю за виконанням рішень судів у цивільному судочинстві частково приділялась увага такими вченими, як Ю.В. Білоусов, В.І. Бобрик, В.В. Комаров, Д.Д. Луспенник, Д.М. Притика, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан, В.С. Щербина та інші. На сьогодні в Україні немає жодного дисертаційного дослідження, присвяченого судовому контролю за виконанням рішень у цивільному судочинстві. У 2016 році була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах» (автор Притуляк В.М.), а в Російській Федерації у цьому ж році – дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему «Судовий контроль за виконавчим провадженням у цивільному процесі» (автор Ярошенко Л.В.). Варто також зауважити, що дещо раніше, у 2014 році, в Україні захищена кандидатська дисертація на тему «Судовий контроль за виконанням

судових рішень в адміністративному судочинстві» (автор Сасевич О.М.). Проте, реалізації судового контролю за виконанням рішень приділялась недостатня увага.

Постановка завдання. Однак потребує законодавче визначення норм щодо реалізації судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах, а також розширення форм судового контролю для приведення його у відповідність до конституційних засад судочинства.

Виклад основного матеріалу дослідження. 03 жовтня 2017 року прийнято зміни в концептуально новій редакції до цивільного процесуального кодексу України, де норми, що регулюють розгляд скарг на рішення, дії та бездіяльність органів державних та приватних виконавців, виділено в розділ VII «Судовий контроль за виконанням судових рішень» (статті 447-453). Поряд з цим збережено розділ VI «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)». Чи достатньо зазначених форм судового контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах покаже правозастосовна практика.

У редакції ЦПК України 2004 року порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців був передбачений у ст. 383. Відповідно до цієї статті скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів державної виконавчої служби, приватних виконавців щодо виконання судових рішень у цивільних справах могли бути подані сторонами виконавчого провадження протягом десяти робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод, крім рішень виконавця про відкладення проведення виконавчих дій, які могли бути оскаржені протягом трьох робочих днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод. За результатами розгляду скарги суд постановляє ухвалу [12].

Зазначені строки для звернення із скаргою до суду збережено і в новій редакції ЦПК України від 03 жовтня 2017 року. Важливою новелою ЦПК України є стаття 453, яка встановлює, що про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, відповідний орган державної виконавчої служби, приватний виконавець повідомляють суд і заявника не пізніше ніж у десятиденний строк з дня її одержання.

За логічним та системним змістом статті 389 ЦПК України 2004 року суд зобов'язаний був негайно надсилати ухвалу по скарзі відповідному відділу державної виконавчої служби після набрання нею законної сили для виконання.

Цією статтею передбачався дієвий контроль суду за невиконанням ухвали суду про задоволення скарг на неправомірні рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження. У ній закріплено зобов'язання ДВС повідомляти суд і заявника про виконання ухвали не пізніше місячного строку з дня отримання ухвали суду. Зазначене є обов'язком органу, що виконує судові рішення.

Таким чином, строк повідомлення суд і заявника скорочено з одного місяця до десяти днів, що сприятиме, на нашу думку, більш дієвому судовому контролю за виконанням судових рішень та ухвал.

Суд не лише захищає порушені права і свободи осіб, які оскаржили рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС, а й здійснює контроль за виконанням своїх ухвал. Однак законодавець не акцентує увагу на правових наслідках невиконання органом ДВС свого обов'язку повідомити суд про виконання ухвали і не наділяє суд відповідними повноваженнями щодо цього[3].

Які процесуальні дії має здійснювати суд, якщо зазначене повідомлення не надходить у визначений ЦПК України строк або не надходить взагалі – таких норм розділ VII «Судовий контроль за виконанням судових рішень» не передбачає.

Коло суб'єктів, рішення, дії або бездіяльність яких можуть бути оскаржені розширено в нових процесуальних кодексах приватними виконавцями ще з моменту прийняття оновленого Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ також підтримував позицію про розширення форм судового контролю за виконанням судових рішень.

У постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р. № 6 «Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах» наголошено, що одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження при проведенні виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах, який передбачає, зокрема: а) можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду; б) обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби; в) позови, що виникають із відносин щодо примусового виконання судових рішень [11].

В іншій постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 р. № 3 «Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ» також визначено, що розгляд судами скарг у порядку, передбаченому розділом VII ЦПК України, є однією з форм судового контролю за виконанням судових рішень, виконання яких є складовою частиною цивільного процесу, оскільки провадження у справі завершується виконанням ухвалених у такій справі судових рішень [10].

Тобто, судовий контроль за виконанням рішень судів у цивільних справах не можна зводити тільки до «вузького» його розуміння з приводу оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та інших посадових осіб. На нашу думку, судовий контроль слід розглядати у «широкому» розумінні та повинен включати також і дозвіл («санкціонування») на вчинення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні, а також розгляд позовних вимог, які стосуються виконання судових рішень та ухвал (наприклад, позови щодо оспорювання оцінки майна у виконавчому провадженні, позови про зняття арешту з майна, позови про визнання торгів недійсними тощо).

У законі України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року № 1403-VIII у ст. 36 передбачено можливість оскарження рішення, дії чи бездіяльності приватного виконавця у порядку, встановленому законом [7].

Оскарження рішень, дій або бездіяльності державних виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби закріплено у ч.1 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», згідно якої сторони, інші учасники та особи можуть подати скаргу до суду, який видав виконавчий документ [6]. Проте, зазначеною статтею не передбачено можливості оскарження рішення, дії чи бездіяльності приватного виконавця.

Стаття 447 нового ЦПК України вже передбачає можливість судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності приватного виконавця сторонами під час виконання судового рішення, якщо порушено їхні права чи свободи [5].

Тобто є неузгодженість між нормами законів про можливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів виконання (як державних, так і приватних виконавців).

За статистичними даними до місцевих загальних судів у порядку цивільного судочинства надійшло у 2016 році 60,7 тис. клопотань, заяв, подань із питань виконання судових рішень, а також щодо рішень інших органів (посадових осіб), що на 14,5 % менше ніж у 2015 році.

Розглянуто 56,7 тис. зазначених документів, у тому числі задоволено 36,8 тис. або 64,9 % від кількості розглянутих. Суди у порядку цивільного судочинства розглянули (без урахування повернутих і залишених без розгляду) 9,3 тис. скарг на дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби у 2016 році, що на 8,4 % більше порівняно з 2015 р., у тому числі із задоволенням вимог – 5,3 тис. або 57,5 % від кількості розглянутих. За невиконання судового рішення (ст. 382 КК) за вироками, що набрали законної сили, засуджено 50 осіб [1].

Але проблемою залишається те, що суд, розглядаючи цивільні справи і виносячи постанови, рішення та ухвали не здійснює законодавчо контролю за їх виконанням. Процес розгляду заради процесу. А повинен бути процес заради виконання, реалізації судових рішень з метою ефективного захисту прав та інтересів.

Ще однією формою судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах є винесення судом, у порядку ст. 262 ЦПК України, окремих ухвал у разі виявлення порушення законодавства або недоліків в діяльності юридичної особи, державних чи інших органів, інших осіб.

Здійснення контрольних функцій, розпочинається, у даному випадку, не спочатку процедури вирішення (розв'язання) спору, а з моменту виявлення правопорушень або інших негативних явищ, про які стало відомо у процесі вивчення матеріалів справи, під час провадження, на різних стадіях розгляду справи.

У новій редакції ЦПК України 2017 року право суду постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця окремо регулюється ч. 3 ст. 262: суд може постановити окрему ухвалу щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність в діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення [5].

Отже, стаття фактично зобов'язує суд відреагувати у належний спосіб. У новій редакції ЦПК України, відповідні норми збережено та доповнено.

Слід зазначити, що в сучасній правовій науці немає єдиної позиції щодо змісту судового контролю. Норма статті 129-1 Конституції України щодо здійснення судами контролю за виконанням судових рішень є вагомою підставою для того, щоб розглядати судовий контроль в цивільному судочинстві не тільки як обов'язок реагування в порядку розгляду скарг на рішення, дії (бездіяльність) виконавців та шляхом винесення окремих ухвал, а й як аспект реалізації судової влади, який потребує обґрунтованої концепції та закріплення у законодавстві широкого кола дієвих механізмів, як це, наприклад, передбачено в адміністративному судочинстві [2].

Зокрема, ст. 382 КАС України визначає такі форми судового контролю за виконанням рішень:

- зобов'язання суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення;
- накладення штрафу на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання постанови, у розмірі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень - відповідачем на виконання такого рішення суду, або порушення прав позивача, підтверджених таким рішенням суду [9].

Зазначені способи судового контролю значно відрізняються від форм реалізації контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві й дають адміністративному суду, порівняно з загальними судами, більше коло повноважень. Водночас закріплений в КАС України нормативний механізм контролю є недосконалим – це насамперед виявляється в тому, що відповідно до ч. 1 ст. 382 покладення на відповідача зобов'язання подати звіт є правом суду, а не обов'язком. До того ж, КАС України не конкретизує умови використання судом цього права [2].

Висновки. Отже, вважаємо за необхідне доповнити ЦПК України по аналогії закону ст. 382 КАС України статтею, яка передбачатиме такі форми судового контролю за виконання рішень у цивільних справах:

- зобов'язання учасника справи, не на користь якого ухвалене судове рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення;
- накладення штрафу на особу, відповідальну за виконання рішення, у розмірі від двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених учасником справи на виконання такого рішення суду, або порушення прав, підтверджених таким рішенням суду

Ця законодавча новація сприятиме реалізації контролю суду за виконанням рішень у цивільному судочинстві України, дозволить ефективніше здійснювати захист прав учасників судового процесу.

Список використаних джерел

1. Аналіз стану здійснення судочинства у 2016 році (за даними судової статистики) URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)./FC0243F91293BFEEC22580E400478576](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)./FC0243F91293BFEEC22580E400478576) (дата звернення 07.03.2019р.).
2. Василяка К. Контроль за виконанням судових рішень господарських судів: проблемні аспекти. URL: http://uajcc.org/kontrol_ispol_sud_resh (дата звернення 06.03.2019).
3. Витяг з узагальнення про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення у цивільній справі. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html (дата звернення 07.03.2019р.).
4. Закон України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (дата звернення 07.03.2019р.).
5. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19> (дата звернення 07.03.2019р.).
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19/paran99#n99> (дата звернення 07.03.2019р.)
7. Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 2 червня 2016 року № 1403-VIII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення 07.03.2019р.).
8. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 07.03.2019р.).
9. Кодекс України адміністративного судочинства від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення 07.03.2019р.).

10. Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ: Постанова Пленуму Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 1 березня 2013 року № 3 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13> (дата звернення 07.03.2019р.).
11. Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судових рішень у цивільних справах: Постанова Пленуму Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 року № 6. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0006740-14> (дата звернення 07.03.2019р.).
12. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення 07.03.2019р.).

Надійшла до редакції 22 квітня 2019 р.

